

Kada kod logopeda

Mr. sc. Nataša Šunić, prof. logoped, Zagreb

"Moje dijete ne govori", "Ne zna još reći R, a ima 3 godine", "Počelo je mucati", "Moje dijete još slovka i pogrešno čita. Upomoć!"

Mnogi se roditelji pitaju kada, kako i koje riječi njihovo dijete treba izgovoriti. To se ne odnosi samo na riječi, nego i na aktivnosti koje dijete treba u određenoj dobi učiniti. Da bi mnogi, ne samo roditelji bili bolje upoznati s govorno - jezičnim razvojem, tj. aktivnostima koje prate govor i jezik, iznosimo vam cijeli niz karakteristika prema kojima možete usporediti svoje dijete. Naime, tijekom govorno-jezičnog razvoja počinjemo uočavati "pogrešan" izgovor, "zapinjanje" u govoru ili "gutanje" riječi te govor tada postaje vrlo nerazumljiv. U članku pročitajte kako se kod vašeg djeteta trebaju razvijati govorno - jezične sposobnosti, što je dopušteno u određenoj dobi, a što više nije. Tako ćemo početi s izgovorom, tj. znat ćemo kada treba nastupiti "prva riječ", rečenica i aktivnosti koje su popratne uz govor i jezik.

Od rođenja do 2 godine

- dijete treba poticati da proizvodi samoglasnike, tj. da proizvodi konsonante i vokale te da ih spaja; tako dobivamo "m" i "a" - "ma"; "t" i "a" - "ta"; "p" i "a" - "pa"
- treba poticati pokušaje uspostavljanja kontakta očima koji je povezan s govorom te treba poticati oponašanje vokalizacije koristeći se različitim uzorcima i emfazama (npr. povisimo ton glasa da indiciramo pitanje)
- treba oponašati smijeh djeteta i facijalnu ekspresiju (izraze lica)
- treba učiti svoje dijete da oponaša akcije uključujući pljeskanje rukama, stiskanje usana kao da dajemo poljupce
- govoriti djetetu kada ga kupamo, hranimo i odijevamo što radimo, kamo ćemo ići, što ćemo raditi kada dođemo na to mjesto i koga i što ćemo vidjeti
- prepoznavati boje
- prebrojiti neke predmete
- treba se koristiti gestama kao da mašemo "pa - pa"
- treba poticati onomatopeje kao npr. izgovoriti "vau - vau" i pokazati sliku psa, "mijau" i pokazati sliku mačke, tj. raditi na audiovizualnoj percepciji (glas - oko)
- poticati pokušaj komunikacije
- treba puno čitati djetetu jer ponekad samo čitanje jednostavno opisuje slike koje se nalaze u knjizi (slikovnici) tako da te slike prate pisane riječi, treba izabrati knjige koje su pune boja sa što većim slikama te koje nemaju previše detalja. Treba pitati dijete "Što je ovo?" te ga poticati da imenuje i pokazuje poznate stvari u knjizi.

Od 2 do 4 godine

- trebamo se koristiti "dobrim govorom" koji je čist i razgovijetan jer tako služimo djetetu kao mode

- treba ponoviti to što je vaše dijete reklo, tako da ono shvati da ga se razumjelo, paziti na ono što je dijete izgovorilo, npr. "Želiš li sok?", "Imam soka.", "Želiš li sok od jabuke?", "Imam soka od jabuke?"
- koristiti "baby talk" samo onda kada treba prenijeti poruku da se nešto radi i ako je riječ popraćena riječju za odrasle, npr. "Mi ćemo sada večerati. Želiš li i ti papati?"
- napraviti malu bilježnicu s poznatim i najdražim riječima i popratiti ih izrezanim slikama te ih grupirati u kategorije kao što su stvari koje se odnose na jelo, neke aktivnosti, životinje
- treba se malo i šaliti, tj. biti kreativan i npr. zalijepiti sliku psa i ispod zalijepiti kotač bicikla te pitati što ne valja sa slikom, može li se popraviti, treba prebrojiti predmete ili bića vidljive na slici
- treba pomoći djetetu da razumije i da može pitati, treba se igrati igre "da" i "ne" te pitati dijete "Jesi li ti dječak?", "Jesi li ti Marko?", "Mogu li svinje letjeti?", treba poticati dijete da stvara svoja pitanja pokušavajući vas prevariti
- pitati dijete pitanja koja zahtijevaju izbor, npr. "Želiš li jabuku ili breskvu?", "Želiš li obući svoju crvenu ili plavu košulju?"
- treba proširivati vokabular djeteta, što uključuje i imenovanje dijelova tijela te prepoznavanje što se radi s određenim dijelom, npr. "To je moj nos. Njime mogu mirisati cvijeće, kolače, kokice i sapun."
- pjevati jednostavne pjesmice i recitirati ih tako da se osvijesti ritam i uzorak govora
- treba naučiti svoje dijete da počne smještati poznate stvari u kategorije, tada dijete treba izdvojiti neku stvar i reći njezin naziv i kako se upotrebljava, npr. "To je moja lopta. Ja njome igram nogomet."
- treba pokazivati fotografije poznatih ljudi i mjesta te ih opisivati

Od 4 do 6 godine

- kada vaše dijete počinje razgovor (konverzaciju), posvetite mu punu pozornost
- treba paziti da imate pažnju djeteta i prije nego što progovorite
- treba poticati sve pokušaje da se govori, pokažite da razumijete riječ ili frazu
- treba zastati poslije govora jer tako dijete ima priliku nastaviti konverzaciju
- treba proširivati vokabular, predstaviti novu riječ te ponuditi njezino objašnjenje ili je upotrijebiti u kontekstu koji je lakše razumljiv
- treba razgovarati o vremenskim i prostornim odnosima: prvi, srednji, zadnji, lijevo, desno te o opozicijama: gore - dolje, upaljeno - ugašeno.
- treba poraditi na oblikovanju i objašnjavanju kategorija, prepoznati predmete koji ne pripadaju grupi sličnih kategorija, npr. cipela ne pripada kategoriji jabuka jer se ne može jesti, nije okrugla i nije voće, time djetetu objašnjavamo dvije suprotnosti pa ono može reći zašto ne pripadaju istoj kategoriji
- treba pomoći djetetu da prati dvije ili tri naredbe, npr. "Idi u sobu i donesi mi svoju knjigu."
- treba poticati dijete da samo daje naredbe i slijediti ih, npr. tako da vam ono objašnjava kako se gradi toranj od lego kockica
- treba se igrati obitelji objašnjavajući uloge u obitelji s pretvaranjem da ste vi dijete, razgovarati o stanovanju, kući, o sobama i njihovoj namjeni
- televizija ponekad može biti korisna, tj. dok dijete gleda televiziju treba ga navesti da pokuša pogoditi što bi se sljedeće moglo dogoditi, razgovarati o likovima u filmu, seriji, jesu li sretni ili tužni, tražiti da vam prepriča što se dogodilo, možete čak i odglumiti cijelu scenu te izmisliti drugačiji kraj
- treba iskoristiti dnevne aktivnosti, npr. u kuhinji dijete treba poticati da imenuje stvari kojima se tu i tada koristimo te to činiti i u drugim prostorijama, treba diskutirati o jelu u tanjuru, boji, okusu, otkuda hrana dolazi, je li zdrava, što dijete voli jesti, a što ne voli, tko

će pospremiti npr. stol nakon jela, poticati i aktivnosti, npr. prostrti stol, staviti salvete i pritom prepoznati, npr. "To je moja salveta.", "To je tatina, a to mamina."

- kada se odlazi u kupnju, treba se prodiskutirati o tome što će se kupiti, što će se napraviti s tim, koliko nam čega treba, razgovarati s djetetom o veličini nečega (malo - veliko), obliku (dugo, okruglo, četvrtasto) i o težini (teško - lagano)

Roditeljske nedoumice

Mnogi roditelji često su u nedoumici kada prvi put posjetiti logopeda. Bilo da je riječ o nedovoljno razvijenom govoru, mucanju, poteškoćama pri čitanju, pisanju ili izgovoru, roditelji i osobe s kojima je dijete u svakodnevnom kontaktu (učitelji, odgojitelji) često ne znaju kada treba potražiti pomoć.

Prema ljestvici razvoja govora, prva poteškoća nastupa u obliku nedovoljno razvijenoga govora. Roditelji se često pitaju i traže odgovore na pitanje: "Zašto moje dijete ne govori?" Kada primijete da se dijete, inače urednog razvoja, premalo, pogrešno ili teže verbalno izražava u usporedbi s vršnjacima, roditelji se nerijetko uspaničare. Roditelji djece kod koje je dijagnosticiran nedovoljno razvijen govor počnu vrlo rano primjećivati govorne sposobnosti svog djeteta, što se često pripisuje tvrdoglavosti, lijenosti ili genetskom naslijeđu. Kada dijete napuni tri godine i krene u vrtić, a roditelji dobiju priliku usporediti govor svog djeteta s govorom vršnjaka, postaju svjesni da im dijete ima problem. Tada je najbolje zatražiti savjet logopeda. Važno je što prije krenuti sa savjetovanjem ili čak terapijom, jer je dijete često već u toj dobi dovoljno svjesno da se razlikuje od vršnjaka. Sluša, ali ne razumije ili želi odgovoriti, ali mu je izgovor iskrivljen i nerazumljiv pa se često događa da ga okolina ne razumije. A roditelji se toliko priviknu da odgovarajući na upite počnu nesvjesno podržavati iskrivljen način govora. Upravo zato vaše se dijete može osjećati nesretno, ljuto, frustrirano, rjeđe priča, a u komunikaciji počinje se sve više oslanjati na geste.

Kako bi se što bolje potaknula djetetova govorna komunikacija, važno je da uz logopeda u terapiji aktivno sudjeluju i roditelji, odgojitelji ili učitelji (nastavnici). Uloga roditelja neizmjenno je važna jer upravo oni s djetetom provode najviše vremena. Već od prvih mjeseci treba pažljivo slušati svoje dijete jer nam je već u toj dobi u stanju priopćiti mnogo o sebi. U glasovnoj igri dijete vrlo često dolazi i do naprednijih riječi kombinacijom slogova "mamama" ili "tatata", što roditelji često protumače kao "gle, reklo je mama ili tata!". Ta je prva riječ važna jer se često naziva i prva progovorena riječ, ali samo ako ima značenje. Do osmog mjeseca dijete treba reagirati na glasovni poticaj, izgovarati nekoliko slogova, glasati se kada mu se govori, treba proći fazu vokalizacije i gukanja. U dobi od 21 mjesec treba govoriti barem osam riječi sa značenjem, oponašati zvuk koji čuje, imenovati i pokazivati jednu ili dvije slike te riječima tražiti jesti i piti. Kad dijete postane sposobno izgovarati veći broj riječi s određenim značenjem, počinje shvaćati da se dvije riječi u govoru mogu povezivati tako da označuju određeni smisao ("mama, daj", "mama, vode"). Tako se dijete počinje služiti jednostavnom rečenicom koja u početku nije potpuna, ali je dovoljno jasna i za okolinu razumljiva.

Na što treba paziti

Tijekom prve dvije godine treba poticati dijete na izgovaranje samoglasnika i na kombinaciju suglasnika i samoglasnika u govoru (ma-ma, ta-ta, ba-ba, pa-pa). Djeci od druge do četvrte godine treba se obraćati jasnim i jednostavnim rečenicama, ali i nadograđivati i proširivati ono što su rekla ("Idemo baki.", "Da, idemo baki."). Važno je postupno im proširivati rječnik i dati im mogućnost da što više prepričaju događaje toga ili proteklog dana. Tako i roditelji mogu utjecati na postupan razvoj govora svoga djeteta.

Djeca u dobi između tri i tri i pol godine moraju ispravno izgovarati glasove p, b, t, d, k, g, m, n, j, f, v, h, l, a, e, i, o, u, dok se glasovi s, z, c, š, ž, č, ć, dž, đ, r, lj i nj mogu tolerirati najdulje do pete godine.

Ako kod djeteta primijetite neka druga odstupanja u govoru kao što su mucanje ili brzopletost, treba što prije intervenirati. Ako je dijete premaleno za terapiju, barem ćete dobiti logopedski savjet kako se postaviti i reagirati. Mnogi roditelji često upozoravaju dijete: "Ne mucaj!", "Kako to govoriš!?", što je potpuno neispravno. Terapija mucanja vrlo je delikatna te je potrebna dobra i zdrava komunikacija između logopeda i roditelja. Već se u dobi od tri godine može potražiti pomoć logopeda koji će procijeniti je li dijete spremno za terapiju ili je potrebno samo savjetovati roditelje.

Ako vaše dijete do polaska u školu nema govornih poteškoća, ali odgojiteljice u vrtiću primijete da pogrešno drži olovku ili ne može povezati skupinu glasova u riječ i isto tako rastaviti riječ na glasove (npr. umjesto T-A-T-A kaže TANJUR, umjesto M-A-M-A kaže MASKA), potrebno je što prije reagirati i uključiti dijete u terapiju. Jer iz takvih problema proizlaze poteškoće u čitanju i pisanju te disleksija i disgrafija. Tada se počinje raditi na glasovno - slogovnoj terapiji kao predvježbama vještini čitanja i pisanja. Dijete počinje percipirati inicijalni i finalni glas u riječi, nakon toga osvješčuje glasove unutar same riječi i naposljetku počinje povezivati glasove u slogove te slogove u riječ.

Vrlo je važno u predškolca ispitati orijentaciju u prostoru, odnose lijevo - desno u odnosu prema sebi i drugima, vidjeti postoji li jezična slabost u govoru, tj. čuti dijete kako se izražava i koliki mu je vokabular. Dijete u toj dobi treba naučiti da je pisana riječ znak za izgovorenu i da ima isto značenje i treba razumjeti pisanu poruku. Ako dijete s poteškoćama krene u prvi razred, one s vremenom postaju sve vidljivije. Naime, u početku kada počinje usvajati vještinu čitanja najčešće nastaju smetnje zbog nedovoljno učvršćene veze slovo - glas, prisutne su poteškoće u glasovnoj analizi i sintezi i u nedovoljno razvijenoj vizualno - motornoj percepciji.

Za početak samo savjet, a možda i terapija

U slučaju da su potrebne govorne vježbe, pravodobnim otkrivanjem uzroka i uključivanjem djeteta u terapiju mogu se ukloniti smetnje i spriječiti razvijanje djetetove svjesti o poremećaju i eventualne neugode koje bi moglo doživjeti u okolini, vrtiću ili školi. Prije početka terapije vrlo je važno otkriti zbog čega govor vašeg djeteta odstupa od govora vršnjaka. Već se pri prvom susretu procjenjuje njegov govor i zaključuje je li u skladu s dobi. Ako se primijete odstupanja, provjerava se koliko odstupaju od normale. Iz razgovora s roditeljem dobiva se uvid o uvjetima u kojima se govor razvijao ili se još razvija. Za što bolju terapijsku orijentaciju često su potrebna dodatna ispitivanja, kao što su ispitivanje sluha ORL pregledom, psihološko ispitivanje, neurološki pregled.

Ako vam se čini da ste u ovom članku prepoznali probleme koji muče vaše dijete, obratite se stručnjaku logopedu. Možda mu govorna terapija još nije potrebna, ali barem ćete dobiti korisne savjete kako ćete sami pomoći djetetu da prebrodi taj problem.

http://www.zdrav-zivot.com.hr/index.php?cat=broj_56_2008___snaga_je_u_povjerenju_kada_kod_logopeda__2&nrs=0